

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่ใช้พัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์และมีความก้าวหน้าเพราะ การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างความเจริญงอกงามของบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เนื่องจากการศึกษาในปัจจุบันมุ่งให้ผู้เรียนได้มีโอกาสค้นคว้าหาความรู้จากแหล่ง เรียนรู้ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้นอกห้องเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่ง ส่วนความรู้ที่ได้รับจาก ชั้นเรียนถือว่าเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร (ลมูล รัตตากร, 2530 : 14 -17) ฉะนั้นแหล่งเรียนรู้หนึ่ง ที่สำคัญคือ ห้องสมุด ซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ง่าย ห้องสมุดที่ดีจำเป็นต้องปรับปรุงตนเองให้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบจึงมีการจัดบริการ ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดความรู้เฉลี่ยฉลาดและเพิ่มพูนความรู้มากยิ่งขึ้นเพื่อก้าวให้ทัน โลกยุคปัจจุบัน

การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นั้นแม้จะมีวิชาสามัญเกี่ยวกับ วิชาทางโลกอยู่หลายวิชาก็ตามแต่ก็ได้ตระหนักเป็นอย่างดีว่าเป็นเพียงแนวทางเพื่อประโยชน์แก่ การศึกษาค้นคว้าและนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้สะดวกยิ่งขึ้น การจัดการ ศึกษาชั้นนั้นจะให้สมบูรณ์แบบต้องมีสถานที่อำนวยความสะดวกต่อการศึกษาค้นคว้า สถานที่ศึกษานั้น คือห้องสมุดซึ่งถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญของการศึกษา หากห้องสมุดนั้นมีการบริหารและกระบวนการ จัดการไม่มีประสิทธิภาพย่อมจะเกิดปัญหาตามมาทุกด้าน ห้องสมุดจึงเป็นแหล่งให้การศึกษา อย่างเป็นทางการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาความเจริญ ตามความสนใจและความต้องการของแต่ละ คนเพื่อให้มีความรู้อย่างลึกซึ้ง กว้างขวาง ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกปัจจุบัน (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2545-2549 : 18-19) โดยทั่วไป ห้องสมุดเป็นสถานที่ รวมสรรพวิทยาการต่าง ๆ ซึ่งมีวิธีการจัดการและบริหารงานเพื่อให้ความสะดวกแก่ผู้ใช้ห้องสมุด ในทุกวิถีทาง

การศึกษาในปัจจุบัน มุ่งให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้และค้นคว้าจากแหล่งต่าง ๆ มาเพิ่ม พูนความรู้ที่ได้รับจากในห้องเรียนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษา ในระดับอุดมศึกษาถือว่า ความรู้ที่ได้รับจากห้องเรียนยังไม่เป็นการเพียงพอ นักศึกษาจะต้องค้นคว้าเพิ่มเติมให้มากยิ่งขึ้น เพราะวิทยาการต่าง ๆ ในปัจจุบันมีความก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา แหล่งการศึกษาที่สำคัญที่สุดคือ ห้องสมุดเพราะเป็นศูนย์รวมทุกศาสตร์ทุกแขนง (คณะอาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์, 2521 : 5) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ห้องสมุดเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญต่อการค้นคว้าของนักศึกษา

อย่างยิ่ง ห้องสมุดเป็นสถานที่รวมแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ที่นักศึกษาจะเข้าไปค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้ทุกเวลา ห้องสมุดช่วยให้นักศึกษาเป็นคนมีความรู้ที่ทันต่อเหตุการณ์และใหม่อยู่เสมอโดยเฉพาะความรู้ทางด้านวิชาการที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว นักศึกษาไม่อาจได้รับความรู้ใหม่ที่เพียงพอได้ หากจำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียนการที่ได้ค้นคว้าเพิ่มเติมจากห้องสมุดจะทำให้นักศึกษาเป็นคนที่ก้าวหน้าทันต่อความเจริญของวิทยาการ ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน กระบวนการเรียนการสอนยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาคนให้มีลักษณะ “มองกว้าง คิดไกล ใฝ่ดี” เพื่อให้สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการจัดการเรียนการสอน ยังมุ่งเน้นเฉพาะการถ่ายทอดเนื้อหา ไม่เน้นกระบวนการให้ผู้เรียนพัฒนาด้านการคิด วิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็น และการแสวงหาความรู้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2520 : 21) ห้องสมุดจึงเป็นแหล่งที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาค้นคว้าได้ตามชอบใจเพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ความสามารถแต่ละคนให้มีศักยภาพยิ่งขึ้น สถานศึกษาจะดีหรือมีคุณภาพนั้นต้องอยู่ที่การจัดการในการบริหารให้มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ยังมีระบบการบริหารที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัย ปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะกระบวนการบริหาร พบในการศึกษาของ (บานชื่น ทองพันชั่ง, 2537 : บทคัดย่อ) ว่าผู้บริหารและหัวหน้าห้องสมุดมีความเห็นสอดคล้องกันในด้านการบริหารว่าควรมีความชัดเจนตรงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยเฉพาะงบประมาณ บุคลากร ผู้บริหารและหัวหน้าห้องสมุดควรมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดทำงบประมาณด้านการบริการห้องสมุด ควรส่งเสริมและให้ความสะดวกแก่ผู้ใช้ให้เข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการให้บริการ ด้านอาคารสถานที่และครุภัณฑ์ควรให้มีการปรับปรุงพื้นที่ให้เพียงพอ(เพ็ญพันธ์ เพชรสร, 2539 : 2) ได้ศึกษางานด้านการพัฒนาห้องสมุดและพบว่าจำเป็นต้องมีข้อมูลพื้นฐานกับงานด้านบริหารงานด้านเทคนิค และงานด้านบริการ เพื่อจะให้การบริหารงานในด้านต่างๆ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยรับผิดชอบการบริหารงานห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงสนใจที่จะศึกษากระบวนการบริหารห้องสมุดซึ่งมีปัญหาในด้านการบริหาร 4 ด้าน คือ 1.ด้านบุคลากร 2. ด้านงบประมาณ 3. ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ 4. ด้านเทคนิคและบริการ

ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ทราบถึงการบริหารงานห้องสมุดอันจะนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาห้องสมุดให้เป็นแหล่งวิทยาการที่สามารถให้บริการแก่อาจารย์-เจ้าหน้าที่ และนักศึกษา ตลอด ถึงผู้สนใจในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและวิทยาเขต ทั้ง 7 แห่ง
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารที่มีต่อการบริหารงานห้องสมุดในด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ด้านเทคนิคและบริการ โดยแยกตามภาค
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้ใช้บริการที่มีต่อการบริหารงานห้องสมุดในด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ด้านเทคนิคและบริการ โดยแยกตามภาค
4. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่าง ผู้บริหาร กับ อาจารย์-เจ้าหน้าที่ และ นักศึกษาที่มีต่อการบริหารงานห้องสมุด ในด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ ด้านเทคนิคและบริการ โดยแยกตามภาค
5. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและวิทยาเขตทั้ง 7 แห่ง

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผู้บริหาร-อาจารย์-เจ้าหน้าที่ ที่มีสถานที่ทำงาน วุฒิการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน ประสบการณ์การทำงาน ความถี่ในการใช้บริการห้องสมุด มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แตกต่างกัน
2. นักศึกษา ที่มีสถานที่ศึกษา ระดับ/ชั้นปี คณะที่กำลังศึกษา สาขาวิชาเอก ความถี่ในการใช้บริการห้องสมุด มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ

ศึกษาการบริหารงานห้องสมุดวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีตัวแปรดังต่อไปนี้
ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่

1.1 ผู้บริหาร

1.2 ผู้ใช้บริการที่เป็น อาจารย์ เจ้าหน้าที่

1.3 ผู้ใช้บริการที่เป็นนักศึกษา ได้แก่ นักศึกษาทุกชั้นปี ในปีการศึกษา 2547

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาที่มีต่อการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัย ในด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ด้านเทคนิคและบริการ ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานห้องสมุดวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และวิทยาเขต

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และวิทยาเขตทั้ง 7 แห่ง

ขอบเขตด้านประชากร

ผู้บริหาร ได้แก่ รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและการวางแผน รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา รองอธิการบดีฝ่ายเผยแผ่และวิเทศสัมพันธ์ รองอธิการบดีฝ่ายการเงินฯ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย คณบดีคณะพุทธศาสตร์ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ คณบดีคณะสังคมศาสตร์ คณบดีคณะศึกษาศาสตร์จำนวน 10รูป/คน ผู้ช่วยอธิการบดีส่วนกลาง 2 คน รองคณบดี 4 รูป/คน หัวหน้าภาควิชา 8 รูป/คน รองอธิการบดีประจำวิทยาเขต 7 รูป ผู้ช่วยอธิการบดีประจำวิทยาเขต 7 คน ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ 8 รูป ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ 7 รูป ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขต 7 รูป ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยญาณสังวร 1 รูป หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป 8 รูป รวมทั้งหมด 69 รูป/คน

ผู้ให้บริการแบ่งเป็น 2 กลุ่มได้แก่

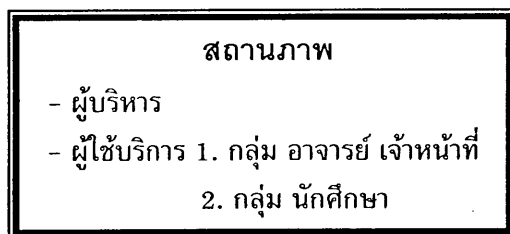
1. อาจารย์-เจ้าหน้าที่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและวิทยาเขต ทั้ง 7 แห่ง รวมทั้งหมด 238 รูป/คน

2. นักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและวิทยาเขตทั้ง 7 แห่ง ที่ศึกษาอยู่ใน ปีการศึกษา 2547 รวมทั้งหมด 5,445 รูป/คน

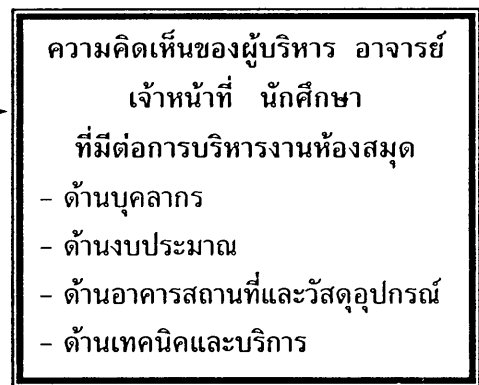
กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็น การศึกษาการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยยึดตามหลักการบริหารการศึกษา (นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, 2534 : 40-41) นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

นิยามศัพท์เฉพาะ

มหาวิทยาลัย หมายถึง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขต หมายถึง เขตการศึกษาของมหาวิทยาลัย ซึ่งประกอบด้วย 7 วิทยาเขต

1. วิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย วัดจุฬารัตนาราม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ วัดสิรินธรเทพรัตนาราม อ.สามพราน จ. นครปฐม

3. วิทยาเขตอีสาน วัดศรีจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

4. วิทยาเขตล้านนา วัดเจดีย์หลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

5. วิทยาเขตร้อยเอ็ด วัดเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

6. วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช วัดพระมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

7. วิทยาเขตศรีล้านช้าง วัดศรีสุทธาวาส อำเภอเมือง จังหวัดเลย

การบริหารงาน หมายถึง ศิลปะในการดำเนินงาน การจัดและการควบคุมดูแลงานที่ได้รับผิดชอบอยู่ ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์

การบริหารงานห้องสมุด หมายถึง การกระทำใดๆในอันที่จะทำให้การดำเนินงานห้องสมุดมหาวิทยาลัย บรรลุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยอาศัยปัจจัยที่สำคัญคือบุคลากร เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการหรือเทคนิคในการบริหารเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่วางเอาไว้

ผู้บริหารห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ ผู้อำนวยการสำนักงาน ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ หัวหน้าฝ่ายบริหารงานทั่วไป หัวหน้าบรรณารักษ์

กลุ่ม มหาวิทยาลัย หมายถึง สถานที่ตั้งของวิทยาเขต ซึ่งตั้งอยู่ในภาคต่างๆ โดยแบ่งออกเป็น 4 ภาค ดังนี้

กลุ่ม มหาวิทยาลัย ภาคกลาง ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์

กลุ่ม มหาวิทยาลัย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย วิทยาเขตอีสาน วิทยาเขตร้อยเอ็ด วิทยาเขตศรีล้านช้าง

กลุ่ม มหาวิทยาลัย ภาคเหนือ ประกอบด้วย วิทยาเขตล้านนา

กลุ่ม มหาวิทยาลัย ภาคใต้ ประกอบด้วย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช

บริการห้องสมุด หมายถึง บริการที่ห้องสมุดจัดให้มีขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้ใช้บริการห้องสมุดในการศึกษาค้นคว้าเพื่อเป็นการสนับสนุนการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ห้องสมุดมหาวิทยาลัย หมายถึง ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและวิทยาเขต ทั้ง 7 แห่ง

บรรณารักษ์ หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้างานห้องสมุดหรือบรรณารักษ์ ที่รับผิดชอบในการบริการและดำเนินงานห้องสมุดของมหาวิทยาลัยซึ่งมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปในสาขาวิชาต่างๆเช่นบรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ นักวิชาการ โสวัตศนศึกษา เป็นต้น

ผู้ให้บริการ หมายถึง บุคคลที่สามารถใช้บริการของห้องสมุดประกอบด้วย อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและวิทยาเขต ตลอดประชาชนทั่วไป

นักศึกษา หมายถึง พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่ลงทะเบียนเรียนเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัยและในวิทยาเขตทั้ง 7 แห่งที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการบริหารห้องสมุด ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและวิทยาเขตให้มีคุณภาพและประสิทธิผลดียิ่งขึ้น